

Stendhal. *Lamiël*. Vertaling, nawoord en noten Jan Pieter van der Sterre.

Voetnoot

Het mooiste portret van Stendhal (1783-1842) dat ik ken stamt uit 1807. De auteur, die eigenlijk Henri Beyle heette, is dan pas vierentwintig jaar oud en dient in het leger van Napoleon. Op het schilderij kijkt hij ons aan met bolle wangen, bakkebaarden, dunne lippen en priemende oogjes. Van deze jongeman wil je graag geloven dat hij de schrijver is geweest van al die even vermakelijke als pedante brieven, waarin hij zijn jongere zusje Pauline uitlegt hoe de wereld in elkaar zit.

In één daarvan, gedateerd 22 maart 1806, doet hij haar uit de doeken hoe de verveling ooit de poëzie heeft voortgebracht. Voorwaarde was het bestaan van een 'rijke klasse' die zich nog alleen om haar eigen amusement hoefde te bekommeren. Weldra hadden die rijken genoeg gekregen van het dansen en paardrijden; ter verdrijving van de verveling begonnen zij de vrouwen het hof te maken, om vervolgens te ontdekken dat de geestigste man het meeste succes had. 'En alle verveelden hadden eindelijk een hartstocht gevonden die hen overeind hield', schrijft Stendhal.

Hoe deze hartstocht nu uiterekend de poëzie heeft voortgebracht, blijft in het midden; Stendhal laat het bij een constatering. Toen hij jaren later zelf ging schrijven, zij 't geen gedichten, bleek hij genoeg te hebben aan alleen de verveling, 'voor mij het grootste kwaad in het leven', zoals we kunnen lezen in zijn reisboek *L'Italie en 1818*. Mede om dit 'kwaad' te bestrijden ontstonden zijn romans en verhalen, waarin opvallend vaak sprake is van *ennui*. Stendhal moet er een groot talent voor hebben gehad, iets wat zijn lezers achteraf alleen maar dankbaar kan stemmen.

Ook in zijn laatste - nu door Jan Pieter van der Sterre in levendig Nederlands vertaalde - roman *Lamiel* is de verveling alomtegenwoordig. Iedereen in het imaginaire Normandische plaatsje Carville met ook maar enig pit in het lijf heeft er mee te kampen. Sinds het einde van Napoleons keizerrijk had de verveling in Frankrijk epidemische vormen aangenomen, meende Stendhal. Maar ook in het Italiaanse havenstadje Civitavecchia, waar hij na de revolutie van 1830 tot consul was benoemd, vormde zij een dagelijkse bedreiging. Om deze 'honger van de ziel' (zoals hij de verveling ooit noemde) te stillen, reisde Stendhal voortdurend heen en weer tussen Frankrijk en Italië, zonder een definitieve remedie te vinden - behalve in zijn literaire fantasie.

Wat Stendhals werk zo onweerstaanbaar maakt, is dat je voortdurend de indruk krijgt dat hier iemand aan het woord is die in de eerste plaats zijn best doet zichzelf te amuseren. Daarom werkte hij bij voorkeur *à l'improviste*, op basis van een simpele anekdote, die aan de schrijftafel de meest onverwachte richtingen op kon gaan. In voltooide romans als *Le rouge et le noir* (1831) en *La chartreuse de Parme* (1839) is dat misschien niet zo duidelijk, maar in een onvoltooide roman als *Lamiel* zien we hoe de schrijver zich zorgeloos door zijn eigen verzinsels op sleeptouw laat nemen.

In de eerste twee hoofdstukken dient een notariszoon zich aan als verteller, die zich uiteraard in Carville te pletter verveelt, totdat hem het verhaal ter ore komt over Lamiel. Een weeskind dat door de plaatselijke koster en zijn vrouw in huis wordt genomen en dat vervolgens wordt aangesteld als voorleester bij de hertogin de

Miossens. Leeftijd en adellijke titel van deze hertogin verschillen in de diverse hoofdstukken, maar het karakter van Lamiel blijft tot het ontbrekende eind constant. Een 'kind van de duivel' wordt zij door de dorpelingen genoemd, en dat lijkt geen woord te veel gezegd.

Zoals Stendhal ooit zijn zusje Pauline bestookte met wereldwijze adviezen, zo krijgt Lamiel haar levenslessen van de gebochelde dokter Sansfin, een grappige cynicus die haar leert dat je in de wereld slechts 'bedrogenen en bedriegers' hebt. Lamiel toont zich een ontvankelijke leerling en al gauw doorziet zij de vrome praatjes die tante, pastoor en hertogin haar voorhouden. Reeds op twaalfjarige leeftijd krijgt zij last van verveling; een bewijs van karakter, want 'op die leeftijd wijst verveling die niet op een lichamelijke kwaal stoelt, op de aanwezigheid van een ziel'.

Als een vrouwelijke Julien Sorel (de hoofdpersoon van *Le rouge et le noir*) is Lamiel een van Stendhals meest energieke helden geworden. Om te achterhalen wat de liefde betekent, waar iedereen zo hoog van opgeeft en tegelijk tegen waarschuwt, gaat zij geen middel uit de weg. Ze laat zich kussen door een onbekende dronkelap en huurt voor een paar francs een domme kracht uit het dorp om haar te ontmaagden. Maar terwijl zij het bloed wegveegt en even nadenkt over de pijn (meer woorden maakt Stendhal er niet aan vuil), vraagt zij zich af: 'Is dat alles? (...) Is dat nou liefde?'

Nog diverse minnaars zullen volgen, in Normandië en in Parijs, met hetzelfde ontvullende resultaat. Erg gevoelig kun je Lamiel dan ook niet noemen, wat haar drijft is in de eerste plaats 'nieuwsgierigheid'. Haar speurtocht naar de liefde blijkt in de praktijk vooral een wapen tegen de verveling, die zij voordien slechts via de lectuur van boekjes over achttiende-eeuwse bandieten als Mandrin en Cartouche wist te verdrijven. Bij één van haar Parijse minnaars lukt dat pas als deze aankondigt zich wegens dreigend faillissement een kogel door de kop te zullen jagen. Persoonlijke moed - ook zelfmoord behoorde voor Stendhal tot die categorie - is kennelijk het enige wat in het negentiende-eeuwse Frankrijk resistentie belooft tegen de hypocrisie en de daaraan inherente verveling.

Uit de korte schets van het nooit geschreven vervolg van de roman weten we dat Lamiel nog veel driestere avonturen te wachten stonden. Zij zou de geliefde worden van de dief en moordenaar Valbraye, gemodelleerd naar de destijds spraakmakende boef Lacenaire. Valbraye's simpele parool luidt: 'Ik strijd tegen de samenleving, die tegen mij strijdt'. Na zijn veroordeling en zelfmoord, zou Lamiel om hem te wreken het Paleis van Justitie in brand steken en daarbij zelf de dood vinden.

Het is een einde dat eerder lijkt thuis te horen in een van Stendhals *Chroniques Italiennes*. Zoals wel meer van zijn helden is Lamiel met haar naïeve meedogenloosheid een in de negentiende eeuw verdwaald 'monster' uit de Renaissance, de periode die volgens Stendhal overliep van de energie en de hartstocht waaraan zijn eigen tijd zo dringend behoefte had. Dat maakt het des te spijtiger dat hij er niet in is geslaagd deze roman af te maken. Een mooiere en radicalere apotheose van zijn oeuvre was moeilijk denkbaar geweest, al demonstreert *Lamiel* ook in onvoltooide staat meer dan afdoende dat de verveling de *schrijver* Stendhal nooit de baas is geworden.

(NRC Handelsblad, 9-6-2000)